

Eerste resultaten van een onderzoek naar het voorkomen van de braamsluiper

Door Jaap Taapken

Ruim 85 personen zonden hun gegevens in over de braamsluiper in 1967. Sommigen stuurden daarbij ook hun gegevens van vroeger. Deze worden in deze eerste mededeling nog niet verwerkt.

Het aantal *eenmalige* waarnemingen van zingende ♂♂ is, in tegenstelling tot de zingende ♂♂ die *vak*er op of bij een zelfde plaats zingend zijn gehoord, wel bijzonder groot. Het bruikbaar aantal gegevens over concrete broedplaatsen is daarom niet groot. De *eerste* zingende exemplaren werden alle in „De Pieper” vermeld, waarbij de maart-waarneming de vroegste voor ons land zou zijn! Als *laatste* datum wordt in „De Pieper” jrg. 6 — pag. 117 vermeld: 20-10-1967 1 ex. geringd in het N.H. Duinreservaat, Casticum. Gedurende eind april — begin mei werd de meeste zang gehoord. In deze periode moet ook de sterkste doortrek hebben plaats gevonden, maar zelfs in juli werden hier en daar nog zingende braamsluiers gehoord.

In elk geval zou ik de eenmalige waarnemingen van zingende ♂♂ niet onder broedgevallen en zelfs niet onder broedterritoria willen laten vallen. Vaak worden vogels zingend gehoord op plaatsen waar de berichtgevers later niet meer zijn geweest; maar vaak komt het ook voor dat op zo'n plaats (althoewel een ogenschijnlijk goed biotoop voor de braamsluiper) geen zang meer wordt gehoord.

Enkele waarnemers vermoeden dat de braamsluiper slechts zeer kort en weinig op het broedterritorium zingt. In dat geval zou de functie van de zang weinig belangrijk zijn, terwijl beide geslachten elkaar op andere snelle wijze zouden moeten kunnen vinden. Misschien komen zij vrijwel gelijk op de broedplaatsen aan en trekken misschien samen. Ik neem aan dat ook weersomstandigheden meer invloed op de zang van deze soort hebben dan bij andere soorten. Hierover is allemaal nog te weinig bekend. Ook kan de vaak zéér vroege korte ochtendzang door tal van waarnemers net gemist worden.

Daar waar de soort broedt kan het mannetje toch wel enkele weken lang een paar keer per week zingend gehoord worden. De braamsluiper is m.i. een typische „biotoop-gevoelige” soort. Zonder twijfel is de braamsluiper zó biotoop-gevoelig dat het broedgebied aan zeer bepaalde eisen moet voldoen en het is niet ondenkbeeldig dat óók de plekjes waar zij zich op doortrek korte of langere tijd ophouden van zeer bepaalde aard moeten zijn. Oplettende vogelvangers zullen het met mij eens zijn dat ook andere zanger-tjes vaak heel kieskeurig kunnen zijn in het uitkiezen van hun verblijf op de doortrek. Daarom zou het wel mogelijk kunnen zijn dat de vogels die wij één of twee maal in het voorjaar op dezelfde plaats horen zingen niet altijd dezelfde exemplaren van het vorige jaar behoeven te zijn. Ja zelfs dat een bepaald bosje door twee verschillende braamsluiers op doortrek kan worden bezocht en dat daar ook gezongen wordt. Misschien ga ik in mijn veronderstellingen wat te ver, maar ik wil hieruit duidelijk laten blijken dat er nog veel ter overdenking waard is. Dat de braamsluiper, evenals de fluitser, op doortrek zingt op plaatsen waar hij niet broedt lijkt mij zeer aannemelijk.

Van sommigen vernam ik, en dit is ook mijn eigen ervaring, dat de braamsluiper vaak

last van ongedierte kan hebben in het territorium en soms ook een halfgebouwd of broedklaar nest plotseling zonder enige verklaarbare reden in de steek laat.

Diverse waarnemers geven voor bepaalde gemeenten een aantal territoria op, maar zij vermelden niet op welke data en hoe vaak op één bepaalde plaats zang werd waargenomen. Het is dan ook dit voorjaar van het grootste belang dat, wanneer geen nest gevonden wordt, zoveel mogelijk zangdata van een bepaalde plaats worden genoteerd. Ik ben mij bewust dat er onder de vermelde „eenmalige waarnemingen” zeker wel broedgevallen zijn, maar dat mag uit de tot mijn beschikking staande gegevens zeker niet worden geconcludeerd. Natuurlijk zal ik ook „eenmalige” waarnemingen graag blijven ontvangen.

Hieronder laat ik een lijst volgen van plaatsen waar regelmatig zingende ♂♂ zijn gehoord of nesten zijn gevonden en een lijst van „eenmalige” waarnemingen van voorname-lijk zingende ♂♂.

Vele waarnemers vermeldden als bijzonder biotoop dichte verwaarloosde meidoornhagen, grote braamstruikcomplexen en dicht laag struikgewas waarin o.a. berberis en ook spar voorkomen.

Vondsten van nesten en territoria (waar regelmatig zang werd gehoord) per provincie in 1967:

Groningen:

Bedum (1 terr.), Hoogkerk (4 terr.).

Friesland:

Akkerwoude (enkele paren), Dantumadeel (nest), tussen Garijp en Wardum (5 nesten), tussen Goutum en Warga (1 nest), Harlingen (1 nest), Oudehaske (1 nest).

Overijssel:

Broekland, gem. Wijhe (1 nest), Hengelo (max. 4 terr.), Kampen (1 nest).

Gelderland:

Brinkheurne, Winterswijk (nest), Barneveld (2 terr.), Elspeet (3 terr.), Ermelo (nest), Gorinchem (1 terr. & nest), Groesbeek (nest), Hattem (nest), Heerde (nest), Hoophuizen (3 terr.), Oude Pol, gem. Ermelo (3 terr.), Wapenveld (nest).

Utrecht:

De Bilt (2 terr.), Leusden (5 terr.), Utrecht, Tuindorp (1 terr.), Maartensdijk (nest).

Noord-Holland:

Aalsmeer (1 terr.), Aartswoud (1 à 2 terr.), Amsterdam (3 terr.), Flevopark, A'dam O. (2 terr.), A'damse Bos (3 terr.), Amstelveen (1 terr.), tussen Bergen en Schoorl (16 à 21 paar), Callantsoog (13 à 16 paar), Egmond

binnen (2 à 3 paar), Enkhuizen (2 à 3 paar), 's Graveland (2 terr.), Heemstede (1 terr.), Den Helder (2 à 3 paar), Medemblik (1 à 2 paar), Schagen (ca. 5 paar), Schoorl (10 à 12 paar), Twisk (ca. 4 paar), Wognum (1 à 2 paar), Zijpe (1 paar).

Zuid-Holland:

Delft (nest), Schiedam (nest), Voorschoten (enkele nesten).

Noord-Brabant:

Dommelen (nest), Oirschot (nest), Oploo (1 terr.).

Limburg:

Heerlen (20 à 25 paar), Neerbeek-Beek (1 nest, 5 terr.), Tegelen (2 of 3 nesten), Terwinselen (2 terr.), Schaesberg (10 à 15 terr.), Voerendaal (tenm. 7 terr. wellicht meer).

Waddeneilanden:

Staatsbossen ten Z.v. 't Mientje (8 terr.), Den Burg, Texel (tenm. 1 terr.), Schiermonnikoog (2 à 3 paar).

Eenmalige waarnemingen van de braamsluiper (zang) in 1967:

24/3 1 ex. Amsterdam; 6/4 1 ex. Oudesluis, 7/4 idem; 11/4 1 ex. Ulkesluis, Amstelmeer („De Pieper”, jrg. 6 - nr. 5 - pag. 64). 15/4 1 ex. Hoophuizen, gem. Ermelo; 17/4 1 ex. Wageningen; 19/4 1 ex. Grebbeberg; 1 ex. Putbos, Ubachsberg L.; 21/4 2 ex. Roden; 1 ex. Peize; 2 ex. Heerlen; 22/4 4 ex. Slinger-

bos, Zutphen; 1 ex. Bedum; De Dem, gem. Heerlen; 1 ex. Sittard; 23/4 2 ex. Hoophuizen, gem. Ermelo; 25/4 1 ex. Hoogkerk Gr.; 2 ex. Wiersdijk, Vreeswijk; Kennemerduinen, gem. Bloemendaal; 26/4 1 ex. Kethel; 1 ex. Schiedam; 1 ex. 't Harde; 2 ex. Ermelo; 1 ex. Beverwijk; 27/4 1 ex. Heerlen; Hoogkerk plan Zuid; 1 ex. Ermelo; 1 ex. Purmerend; 28/4 1 ex. „Grote Moost”, gem. Heythuizen; 1 ex. Harderwijk; 1 ex. Ermelo; 29/4 1 ex. Plasmolen L.; 1 ex. Welversven, Oisterwijk; 30/4 1 ex. Sprengendal, Ootmarsum; 1 ex. Heksenberg, gem. Heerlen; 1 ex. Wormerveer; 1 ex. legerplaats 't Harde; 1 ex. Callantsoog; 1 ex. Enkhuizen; 1 ex. Stadspark Groningen; 1 ex. Balvoortshoeve, Boxtel; 2 ex. Oisterwijk; 1 ex. Delden; 1 ex. Oirschot; 1/5 1 ex. kerkhof Selwerderhof, Groningen; 1 ex. Prins Beatrixsluis en langs Lekkanaal, gem. Vreeswijk; 2/5 2 ex. Ermelo; 1 ex. Vierhouten; 1 ex. landgoed „Ter Horst”, Vierhouten; 3/5 1 ex. Voorne's duin; 1 ex. Harlingen; 1 ex. Jutphaas; 4/5 1 ex. Knardijk, paal 6 in 't riet; 1 ex. Bunnink; 1 ex. Bomenland, Vlieland; 2 ex. Horsterweg en Horsterzoomweg, Ermelo; 1 ex. Horloo, gem. Ermelo; meerdere ex. tot 8/5 op Schiermonnikoog; 1 ex. „Bleeke Meen”, Uddel; 2 ex. Harlingen, 1 ex. Kasteel Staverden, Ermelo; 1 ex. Bergen N.H.; 1 ex. Vierverlaten bij Hoogkerk Gron.; 5/5 1 ex. Kolhorn, Barsingerhorn; 6/5 ex. Egmond; 1 ex. Blankenvoort, gem. Heerlen; 1 ex. Bomenland, Vlieland; 1 ex. Naarden; 1 ex. „Grote Kolonie”, Nunspeet; 1 ex. kasteel „Vanenburg”, Putten; 7/5 1 ex. Rhenen; 1 ex. Midlaren Dr.; 1 ex. Ermelo; 1 ex. „Sheythagen”, gem. Schaesberg; 1 ex. Hoofddorpse wandelbos, gem. Haarlemmermeer; 8/5 1 ex. Tilburg; 2 ex. Kennemerduinen, gem. Bloemendaal; 9/5 1 ex. Harderwijk-station; 3 ex. Hilversum; 1 ex. Eindhoven; 2 ex. Wylre; 2 ex. Harlingen; 1 ex. Roden; 1 ex. Wiersdijk, Vreeswijk; 10/5 2 ex. 's Heerenlo, Ermelo; 1 ex. Wrakelberg, gem. Ubachsberg; Hulsberg L.; Noorbeek L.; 2 ex. Wylre; Eysdenerbos, gem. Eysden; 1 ex. Eysden; 2 ex. Esperbos, Gorssel; 1 ex. Ermelo; 1 ex. Leemputten, Staverden; 1 ex. Langelo; 1 ex. kruising Smilder & Norgervaart; 11/5 1 ex. Secretarie, Ermelo; 1 ex. Stadspark W. zijde, Groningen; 1 ex. „Sheythagen”, gem. Schaesberg; 12/5 1 ex. Vianen; 1 ex. Albergen O.; 13/5 2 ex. Casticum; 2 ex. Bomenland, Vlieland; 2 ex. Ootmarsum; 1 ex. Lutterzand; 2 ex. Harlingen; 1 ex. grens bij Losser; 2 ex. langs kanaal Almelo-Nordhorn; 1 ex. Singraven, Denekamp; 3 ex. dorpskern Weerselo; 1 ex. „Bran-

denburg”, De Bilt; 1 ex. gem. Haarlemmermeer; 14/5 2 ex. Mensinge; 1 ex. Alkmaar; 2 ex. Bomenland, Vlieland; 1 ex. Naarden; 1 ex. Rossum; 15/5 1 ex. Haulerwijk Fr.; 2 ex. Bomenland, Vlieland; 1 ex. Willemstad; 1 ex. De Kooij, Den Helder; 1 ex. Stadspark, Groningen; 1 ex. Koningsbosch, Echt; 1 ex. Buskerbos, Brinkheurne, Winterswijk; 2 ex. Doornspijk; 1 ex. Wieringermeer, Wieringerandweg; 16/5 2 ex. Denekamp; 17/5 1 ex. Langelo; 2 ex. Huis ter Heide Dr.; 2 ex. Casticum; 2 ex. Peizerweg, Groningen; 1 ex. Korenburgerveen; 1 ex. Pey-Echt, gem. Echt L.; 2 ex. tussen Fleringen en Albergen O. 18/5 Stadspark, W. zijde, Groningen; 1 ex. Bussum; landgoed „Zegenrode” Boxtel tot 25/5; 19/5 1 ex. Heerlerbaan, gem. Heerlen; 1 ex. Nieuw-Ginneken; 20/5 2 ex. Wieringerwaard; 1 ex. Hoofddijk, Utrecht; 21/5 1 ex. Lochem; 1 ex. Brinkheurne, Winterswijk; 1 ex. Epen L.; 22/5 1 ex. Eys L.; 1 ex. Kraanwijk, Groenlo; 2 ex. Ratum; 1 ex. Bos in het Rot, gem. Winterswijk; 1 ex. Kerkhof, Westzaan; 1 ex. Gulperberg, gem. Gulpen; 23/5 1 ex. Rijssen; 25/5 1 ex. Wieringermeer; 1 ex. Bronckhorst a. IJssel; 1 ex. steengroeve Kotten; 1 ex. Gulperberg, gem. Gulpen; 26/5 1 ex. Crapoel L.; 27/5 1 ex. Nieuwstad ten N. van Sittard; 1 ex. Harlingen; 1 ex. Slenaken; 1 ex. Muningsbosch Echt L.; 1 ex. Ermelo; 1 ex. Donderen Dr.; 1 ex. Altena Dr.; 28/5 1 ex. Slenaken; 1 ex. Stadspark, W. zijde, Groningen; 1 ex. Langedijk; 1 ex. Normerpolder, Wieringen; 28/5 1 ex. Slenaken; 29/5 1 ex. Mariahoeve, naast Hoophuizen; 30/5 1 ex. Sint Geertruid; 31/5 1 ex. Locht, gem. Kerkrade; 1 ex. Hilversum; 1/6 1 ex. Camerig L., gem. Vaals; 2 ex. „Donkere Duinen”, Den Helder; 1 ex. Harlingen; 1 ex. Hilversum; 3/6 1 ex. Vianen; 1 ex. Harlingen; 4/6 1 ex. Ospelse Peel; 1 ex. Harderwijk; 1 ex. Harlingen; 5/6 1 ex. Heerlerbaan, gem. Heerlen; 6/6 1 ex. Urmond; 7/6 1 ex. Rhenen; 1 ex. „Brandenburg”, De Bilt; 8/6 1 ex. Urmond; 9/6 1 ex. Bankersbos, Veenhuizen; 1 ex. Wieringermeer; 11/6 1 ex. Stadspark, Groningen; 2 ex. Harlingen; 1 ex. Kortenhoeft; 12/6 1 ex. gem. Leemans, Wieringermeer; 13/6 1 ex. Harlingen; 14/6 1 ex. Stadspark, Groningen; 15/6 1 ex. Sluitgatweg, Wieringermeer; 16/6 1 ex. Harlingen; 1 ex. Kerkstraat, Hoogkerk Gr.; 17/6 1 ex. 's Graveland; 1 ex. Ankeveen; 1 ex. Nieuwe Pol; 1 ex. De Punt, gem. Vries; 1 ex. Heerenveen; 1 ex. Schoorl; 18/6 1 ex. dorpskern Norg Dr.; 1 ex. Harlingen; 19/6 1 ex. Heerenveen; 20/6 1 ex. Hierden, gem. Harderwijk; 1 ex. Wieringermeer; 23/6 1 ex.

Weerribben, Kalenberg; 1 ex. Heerenveen; 1 ex. Winterswijk; 24/6 1 ex. Sittard; 1 ex. Albertlaan, Nunspeet; 1 ex. Nieuw Statenzijl; 1 ex. gem. Nieuw Beerta; 2 ex. Hoophuizen, gem. Ermelo; 1 ex. Winterswijk; 25/6 1 ex. Harlingen; 1 ex. Rhenen; 1 ex. Slavante,

Maastricht; 1 ex. Brinkheurne, Winterswijk; 27/6 1 ex. Bussum; 1/7 1 ex. Nijkerk kust; 2/7 1 ex. Harlingen; 4/7 1 ex. Harlingen; 11/7 1 ex. Kortenhoef.

De gele kwikstaart als broedvogel in 1967

Door Drs. J. J. Frieswijk

Toen de gele kwikstaart, een betrekkelijk moeilijk te inventariseren vogelsoort, aan de lijst van te onderzoeken broedvogels werd toegevoegd, stond wel vast dat het aantal medewerkers niet groot zou zijn. Het ideaal van het broedvogelonderzoek: het vaststellen van het aantal broedparen in ons land, moest voor de gele kwikstaart al bij voorbaat worden opgegeven.

Daarom leek het nuttig alle aandacht te richten op het vaststellen van bevolkingsdichtheden in verschillende terreintypen. De tot dusverre bereikte resultaten zijn zeer bescheiden te noemen; de in dit voorlopige verslag opgenomen gegevens zijn voornamelijk te danken aan de activiteit van die 26 van de in totaal 41 medewerkers, die materiaal inzonden dat bevolkingsdichtheden bevatte, of daaruit deze konden worden berekend. Losse waarnemingen hebben voor het onderzoek naar een vogelsoort, die wellicht in alle gemeenten als broedvogel voorkomt, uiteraard slechts een geringe waarde.

De ontvangen inventarisatie-gegevens laten nog geen conclusies toe omtrent de aantrekkelijkheid van verschillende terreintypen als broedbiotoop voor de gele kwikstaart. Het is daarom bijzonder verheugend dat Prof. Dr. D. M. de Vries enige resultaten van zijn 10 ha blokken-onderzoek ter beschikking wilde stellen. Het betreft hier dus geen inventarisatie-resultaten, maar de resultaten van éénmalige opnamen, alle verricht in Nederland in de jaren 1963 t/m 1967.

Heide, grasland en akkerland waren de biotopen waarin de gele kwikstaart in de broedtijd werd aangetroffen. Van de 56 heideblokken waren er 4, oftewel 7 %, waarin de gele kwikstaart werd waargenomen, met in totaal 9 individuen. Berekend over alle heideblokken is dit 0,2 individuen per 10 ha. In 32 van de 85 graslandblokken (38 %) werd de gele kwikstaart aangetroffen. Het totale aantal exemplaren bedroeg 96, hetgeen neerkomt op gemiddeld 1,1 individuen per 10 ha grasland. Akkerland, ook onderzocht in 85 blokken, leverde in 56 (66 %) daarvan gele kwikstaarten op. Berekend over alle akkerlandblokken gaven 211 exemplaren een gemiddelde van 2,5 individuen per 10 ha. Het akkerland leverde dus niet alleen het hoogste aanwezigheidspercentage, maar ook het grootste gemiddelde aantal individuen op. De gele kwikstaart is in akkerland dus beduidend talrijker dan in grasland, ondanks het intensievere gebruik van bestrijdingsmiddelen op het eerstgenoemd type cultuurgrond.

Gegevens, die aannemelijk maken dat bestrijdingsmiddelen verantwoordelijk kunnen worden gesteld voor achteruitgang van de gele kwikstaart, werden niet verkregen. Dat deze soort in de laatste jaren op verschillende plaatsen in aantal is afgenomen, staat evenwel vast. In hoeverre hier slechts sprake is van een plaatselijk verschijnsel, kon niet voldoende worden nagegaan. Door verschillende medewerkers werd het verloren gaan van geschikte broedterreinen gemeld. Stadsuitbreiding, aanleg van wegen en dergelijke